

Η ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΣΚΟΤΩΝΕΙ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΕΣ (του Τάσου Σαραντή)

✘ Η πρόσφατη Διάσκεψη για το Κλίμα που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι αναθέρμανε και πάλι το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής, φέρνοντας στον νου εικόνες από το λιώσιμο των πάγων, την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, τις ξηρασίες, τις πλημμύρες, τα απειλούμενα οικοσυστήματα, τα απειλούμενα είδη και τους εκτοπισμένους από αυτά τα φαινόμενα ανθρώπους. Και μπορεί όλοι να γνωρίζουμε ότι η αλλαγή του κλίματος απειλεί τη βιοποικιλότητα, αλλά δεν υποπευόμαστε ότι απειλεί εξίσου και τη γλωσσική πολυμορφία.

Κι όμως, μια αύξηση των φυσικών καταστροφών που συνδέονται με την αλλαγή του κλίματος μπορεί να επηρεάσει και τη γλωσσική πολυμορφία. Ένα καλό παράδειγμα είναι το Βανουάτου, ένα νησιωτικό κράτος στον Ειρηνικό που απειλείται από μια δραματική αύξηση της στάθμης της θάλασσας.

Γλωσσο-ποικιλότητα

Σήμερα, υπάρχουν 7.102 γλώσσες που ομιλούνται στον κόσμο. Οι γλώσσες αυτές παρουσιάζουν τεράστια ποικιλία, που κυμαίνεται από τον αριθμό των χαρακτηριστικών ήχων που διαθέτουν (υπάρχουν γλώσσες με μόλις 11 διαφορετικούς ήχους και άλλες με 118) έως τις δομές και τις έννοιες που χρησιμοποιούν για να μεταδώσουν τα νοήματα.

Αυτή η ποικιλομορφία αποτελεί απόδειξη της τεράστιας ευελιξίας και πλαστικότητας του ανθρώπινου εγκεφάλου, καθώς και της ικανότητάς του για επικοινωνία.

Εντούτοις, η γλωσσική πολυμορφία βρίσκεται σε κίνδυνο. Πολλές γλώσσες πεθαίνουν κάθε χρόνο, καθώς μία γλώσσα πεθαίνει κάθε 14 ημέρες.

Συχνά, ο θάνατος μιας γλώσσας καταγράφεται όταν ο τελευταίος ομιλητής της πεθαίνει και περίπου το 35% των γλωσσών του κόσμου αυτή τη στιγμή χάνουν τους ομιλητές της ή απειλούνται με εξαφάνιση.

Οι περισσότερες από αυτές δεν έχουν ποτέ καταγραφεί, καθώς οι περισσότερες από τις μισές γλώσσες του κόσμου δεν έχουν γραπτή μορφή και έτσι θα χαθούν για πάντα.

Οι γλωσσολόγοι εκτιμούν ότι περίπου το 50% των γλωσσών που ομιλούνται σήμερα θα εξαφανιστεί μέσα στα επόμενα 100 χρόνια.

Ορισμένοι μάλιστα υποστηρίζουν ότι έως και το 90% των σημερινών γλωσσών θα έχουν εξαφανιστεί μετά το 2115. Συνεπώς, μόλις το 10% των γλωσσών του κόσμου μπορεί να θεωρηθεί απολύτως ασφαλές, δίχως να απειλείται με εξαφάνιση.

Γιατί πεθαίνουν οι γλώσσες; Υπάρχουν πολλοί λόγοι, για τους οποίους οι γλώσσες πεθαίνουν. Οι λόγοι είναι συχνά πολιτικοί, οικονομικοί ή πολιτιστικοί.

Οι ομιλητές μιας μειονοτικής γλώσσας μπορεί, για παράδειγμα, να αποφασίσουν ότι είναι καλύτερο για το μέλλον των παιδιών τους να διδαχτούν μια γλώσσα που είναι συνδεδεμένη με την οικονομική επιτυχία.

Λόγος για τον οποίο, η συντριπτική πλειονότητα των μεταναστών δεύτερης γενιάς στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν μιλούν τις γλώσσες των γονέων τους με ευχέρεια. Είναι οικονομικά και πολιτιστικά πιο ωφέλιμο να μιλούν αγγλικά.

Η μετανάστευση παίζει επίσης μεγάλο ρόλο στην αλλαγή μιας γλώσσας και στην εξαφάνισή της.

Σύμφωνα με τη θεωρία του ινδοευρωπαϊσμού, όταν οι ομιλητές της πρωτο-ινδοευρωπαϊκής γλώσσας μετανάστευσαν στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και σε μεγάλα τμήματα της Ασίας πριν από 6.000-8.000 χρόνια, πιθανότατα επέφεραν τεράστια αλλαγή στις υπάρχουσες γλώσσες, ακόμη και στην εξαφάνισή τους.

Στη Δυτική Ευρώπη, η μόνη σύγχρονη γλώσσα που επέζησε από την εισροή των Ινδοευρωπαίων θα μπορούσε ενδεχομένως να είναι αυτή που μιλιέται στη Χώρα των Βάσκων.

Το Βανουάτου είναι η τρίτη χώρα στον κόσμο σε ό,τι αφορά τη γλωσσική ποικιλία | dreamstime

Στους επόμενους αιώνες, μπορεί να παρουσιαστεί περαιτέρω αύξηση της μετανάστευσης που σχετίζεται με το κλίμα. Είναι ήδη σαφές ότι η κλιματική αλλαγή επηρεάζει τα σύγχρονα ρεύματα μετανάστευσης και ότι, μόνο το 2008, οι κλιματικές καταστροφές εκτόπισαν κατ' εκτίμηση 20 εκατομμύρια ανθρώπους.

Οι περιοχές που πλήττονται από καταστροφές οι οποίες συνδέονται με το κλίμα είναι συχνά αυτές που παρουσιάζουν μεγάλη γλωσσική ποικιλομορφία και περιλαμβάνουν γλώσσες με μικρό αριθμό ομιλητών, άρα και ιδιαίτερα ευάλωτες.

Και η απειλή που αντιμετωπίζουν οι νησιώτες στο Βανουάτου δεν προέρχεται μόνο από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, αλλά και από τις πρόσφατες τεκτονικές κινήσεις που προκάλεσαν τη βύθιση τμημάτων σε μερικά από αυτά τα νησιά, με αποτέλεσμα ένα ολόκληρο παράκτιο χωριό να μεταφερθεί στο εσωτερικό της χώρας από το 2002 έως το 2004.

Τα γεγονότα αυτά ώθησαν το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον να χαρακτηρίσει αυτούς τους χωρικούς ως τους πρώτους πρόσφυγες της κλιματικής αλλαγής στον κόσμο.

Και οι πρώτοι πρόσφυγες της κλιματικής αλλαγής τυχαίνει να ζουν σε μια χώρα που έχει ένα από τα υψηλότερα επίπεδα γλωσσικής πολυμορφίας στον κόσμο, καθώς οι μισές από τις γλώσσες του κόσμου μιλιούνται στην Ασία και τα νησιά του Ειρηνικού.

Και το Βανουάτου είναι η τρίτη χώρα στον κόσμο σε ό,τι αφορά τη γλωσσική ποικιλία, όπως μετράται από τον δείκτη Greenberg.

Το Βανουάτου έχει 110 αυτόχθονες γλώσσες που ομιλούνται σε μια έκταση περίπου 15.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων, δηλαδή, ομιλείται μία γλώσσα σε κάθε 136 τετραγωνικά χιλιόμετρα. Ομως, οι μισές από τις γλώσσες που ομιλούνται στο Βανουάτου έχουν 700 ομιλητές ή λιγότερους.

Ορισμένες από τις χώρες που επλήγησαν από τον σεισμό και το τσουνάμι που σκότωσε περίπου 230.000 ανθρώπους το 2004 διαθέτουν επίσης μεγάλη γλωσσική ποικιλομορφία.

Η Ινδία έχει 447 αυτόχθονες γλώσσες, ενώ η Ινδονησία έχει 706. Μόλις πριν από τέσσερα χρόνια, οι ερευνητές ανακάλυψαν τη γλώσσα Dusner, την οποία μιλούσαν πλέον μόλις τρεις άνθρωποι, όταν οι πλημμύρες το 2010 κατέστρεψαν την περιοχή Παπούα της Ινδονησίας όπου βρισκόταν και το ομώνυμο χωριό.

Ευτυχώς, αυτοί οι τρεις ομιλητές είχαν επιβιώσει, όπως και η γλώσσα.

Συχνά δεν γνωρίζουμε ακριβώς τι επίδραση έχουν οι φυσικές καταστροφές στις γλώσσες που ομιλούνται στις πληγείσες περιοχές.

Ομως, αυτό που ξέρουμε είναι ότι οι περιβαλλοντικές πιέσεις αυξάνουν την κινητικότητα και τη μετανάστευση και ότι η μετανάστευση επηρεάζει την αλλαγή της γλώσσας και επιταχύνει τον θάνατό της.

Μια περαιτέρω αύξηση των καταστροφών που σχετίζονται με το κλίμα μπορεί να επιταχύνει περαιτέρω και την εξαφάνιση των γλωσσών.

Αυτό θα ήταν μια τραγική απώλεια, πρωτίστως για τους ανθρώπους και τους πολιτισμούς που εμπλέκονται, αλλά και για την ίδια τη γνωστική επιστήμη.

Πηγή: Η Εφημερίδα των Συντακτών, efsyn.gr